

Baranowski, Krzysztof

"Witold Zglenicki - <<polSKI Nobel>> - 1850-1904", Andrzej Chodubski, Płock 1984 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 30/3-4, 821-822

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Chodubski: *Witold Zglenicki — „polski Nobel” — 1850—1904*. Płock 1984 164 ss.

W XIX i w pierwszych latach XX stulecia bardzo wielu polskich pionierów techniki działało na olbrzymich terenach ówczesnego cesarstwa rosyjskiego. Było to pewnego rodzaju paradoksem, ale polski inżynier o wiele łatwiej w tamtych czasach mógł dostać dobrą posadę w Rosji, na Syberii, w Turkiestanie lub na Kaukazie niż na terenie tzw. Królestwa, gdzie należący przeważnie do zagranicznych właścicieli przemysł o wiele bardziej preferował specjalistów narodowości niemieckiej lub jakiegokolwiek innej zachodnioeuropejskiej niż Polaków. Nic więc dziwnego, że na ziemiach ówczesnego cesarstwa rosyjskiego zatrudnionych było wielu wybitnych polskich fachowców. Nie brakowało ich i w Azerbejdżanie. Szczególnie rozwijające się na tamtym terenie nadzwyczaj szybko górnictwo naftowe czy też zakłady przerobu ropy naftowej zatrudniały wielu polskich inżynierów.

Autor omawianej pracy, Andrzej Chodubski, dał się już poznać swymi bardzo ciekawymi badaniami dotyczącymi dziejów Azerbejdżanu, z których na czołowe miejsce wysuwa się praca o rewolucji kulturalnej w Azerbejdżanie. Jest on również autorem prac dotyczących dziejów kolonii polskiej na tamtym terenie. Na szczególną uwagę zasługuje niewielka rozmiarami, ale bardzo ciekawa rozprawa pt. *Inteligencja polska w Azerbejdżanie w końcu XIX i na początku XX wieku*, zamieszczona w „Przeglądzie Polonijnym” w 1983 r.

Ostatnio wydana książka A. Chodubskiego jest monografią, pokazującą życie i działalność wybitnego uczonego z zakresu geologii oraz górnictwa naftowego, a zarazem wielkiej miary filantropa, jakim był Witold Zglenicki. Postać ta zresztą o wiele bardziej znana jest z badań dotyczących organizacji polskiego życia naukowego niż w aspekcie osiągnięć polskiej myśli technicznej. Witold Zglenicki był inżynierem zatrudnionym na terenie Baku, ale nie w górnictwie czy też w przemyśle naftowym, lecz w urzędzie probierczym. Jednocześnie jednak interesował się on bardzo geologią oraz górnictwem naftowym. Jego prace z tego zakresu zostały w znacznej części opublikowane jeszcze za jego życia, zyskały też mu opinię specjalisty wysokiej miary z zakresu geologii Kaukazu oraz górnictwa naftowego. Niektóre z jego projektów były bardzo krytycznie oceniane przez współczesnych, a dopiero w dalszej przyszłości okazało się, jak były one słuszne.

Najbardziej jednak znany stał się Zglenicki po śmierci dzięki swemu testamentowi. Oto przeznaczył on znaczną część dochodów, jakie mogły przynieść posiadane przez niego działki naftowe, na cele nauki polskiej, a mianowicie legował je dla kasy im. Mianowskiego w Warszawie. Również część przyszłych dochodów z działek naftowych przeznaczył on dla Bakińskiego Oddziału Imperatorskiego Rosyjskiego Towarzystwa Technicznego. Osobno trzeba wspomnieć o zapisie zamieszczonym w testamencie Zglenieckiego, który przewidywał, że gdyby posiadane przez niego działki przyniosły większy niż przewidywał dochód, to dysponująca nim Kasa im. Mianowskiego miała stworzyć specjalne nagrody „za najlepsze dzieła dotyczące ogólnoeuropejskiej literatury, sztuki i nauki, w rodzaju noblowskich nagród”.

W chwili śmierci Zglenickiego zapis jego wydawał się trochę megalomański. Dopiero jednak dalsze lata wykazały, że ów inżynier—filantrop doskonale był zorientowany w możliwościach dochodów, jakie mogą przynieść posiadane przez niego działki naftowe. W kilka lat po jego śmierci na konto Kasy im. Mianowskiego zaczęły wpływać znaczne jak na owe czasy sumy pieniędzy. A czcigodna instytucja stanęła przed bardzo istotnym problemem, jak w rozsądny sposób wydatkować tak duże dochody. Później jednak przyszła wojna światowa i pieniądze z Kaukazu przestały zasilać Kasę im. Mianowskiego.

Postać Zglenickiego interesowała już wielu autorów, którzy zajmowali się jego życiem, działalnością czy też testamentem. Pisali o nim zarówno Polacy (np.

J. Chojnacki, J. Leonowicz, A. Liebfeld, J. Piskurewicz, J. Rózewicz i in.), jak również i Azerbejdżanie (np. Z. A. Buniatzade, R. Mamietzade). Były to jednak przyczynkowe artykuły. Dopiero grutowna monografia A. Chodubskiego wypełnia istniejącą w tym zakresie lukę. Praca ta oparta została na bardzo solidnie wykorzystanym materiale źródłowym. Autor wyzyskał zarówno archiwa z Baku, z Leningradu, jak również i z wielu miast polskich. Również bardzo starannie wykorzystane zostały drukowane materiały źródłowe, jak też i literatura przedmiotu.

W tej omawianej cennej pracy nie brak jednak i słabszych ustępów. Np. bardzo nieprecyzyjnie przedstawione są wyniki naukowych osiągnięć Zglenickiego w zakresie geologii i górnictwa naftowego. Można mieć zastrzeżenie, dlaczego autor pisząc o osiągnięciach humanistyki warszawskiej w drugiej połowie XIX w. wymienia tylko trzy nazwiska, a mianowicie Oskara Kolberga, Zygmunta Glogera i Antoniego Krasnowolskiego (s. 21). Czy były one najbardziej reprezentatywne dla tego środowiska naukowego? Wyliczając wyższe uczelnie techniczne na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX stulecia, A. Chodubski pisze o „Akademii Technicznej w Krakowie” (s. 24), a przecież Akademia Górnicza w tym mieście formalnie została utworzona dopiero przed samą pierwszą wojną światową, zaś faktycznie rozpoczęła swą działalność w latach drugiej Rzeczypospolitej. Bardzo nieprecyzyjne są informacje o składzie etnicznym ludności Baku w końcu XIX stulecia (s. 54). W zestawieniach tych autor zagubił aż 36,1% ludności tego miasta. Również do zestawień dochodów, jakie przypadły Kasie im. Mianowskiego z zapisu Zglenickiego (s. 103), wkradły się pewne niedokładności spowodowane prawdopodobnie niestaranną korektą. Nie wiadomo, czy Kasa otrzymała sumę 138.374 rubli 10 kopiejek czy też 1.383.744 rubli i 10 kopiejek. A więc różnica bardzo istotna, szczególnie paradoksalnie wyglądająca przy nie wzbudzającej zastrzeżenia końcówce 10 kopiejek. No i wreszcie sprawa dość licznie występujących w monografii A. Chodubskiego terminów azerbejdżańskich! Z lektury rozpraw tego autora można przypuszczać, że zna on język azerbejdżański lub posiada o nim pewne wiadomości. Tymczasem wymienione w pracy azerbejdżańskie terminy lub nazwy geograficzne są niekiedy w poważny sposób poprzekręcane.

Na koniec pretensja nie do autora, lecz do drukarni, a mianowicie Prasowych Zakładów Graficznych w Ciechanowie. Omawiana książka została zaopatrzona w bardzo ciekawy i wartościowy materiał ilustracyjny. Z winy jednak drukarni, gdyż nie można przetrzeć tej winy na bardzo dobry papier, niemal wszystkie ilustracje wyszły zamazane, tak, że znaczna ich część jest zupełnie nieczytelna.

Mimo tych drobnych mankamentów gruntowną monografię A. Chodubskiego o Witoldzie Zglenickim uznać należy za pozycję nadzwyczaj cenną, która bardzo poważnie wzbogaca stan naszej wiedzy o polskich pionierach postępu technicznego działających w okresie zaborów na obczyźnie.

Krzysztof Baranowski
(Łódź)

Die tiermedizinischen Zeitschriften des 18. Jahrhunderts. Bearbeitet von Bernd Wimmel und Armin Geus. Anton Hiersemann Verlag, Stuttgart 1981 200 ss.

Oficyna wydawnicza Anton Hiersemann Verlag w Stuttgarcie znana jest ze swoich wydawnictw bibliograficznych. Przypomnijmy chociażby tylko wydaną przez nią na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych 4-tomową bibliografię czasopism niemieckiego obszaru językowego Joachima Kirchnera (*Bibliographie der Zeitschriften des deutschen Sprachgebietes bis 1900*), która po dziś dzień jest cennym materiałem pomocniczym dla wielu historyków nauki. Oficyna ta podjęła się również wydania bibliografii czasopism przyrodniczo-medycznych — *Indices*